ההידור והמנהג

בסוכת ההלכה

הרב אסף פרומר התיישב לראיון חג מעמיק ומרתק עם הגאון החסיד, השליח **הרב אליהו יוחנן גוראריי**, רבה של חולון העומד בראש מכון "אהלי שם ליובאוויטש", לרגל הופעת סדרת הספרים **"חקרי מנהגים"** // על ההברעות של רבותינו נשיאנו, על פסיקות הלכתיות, ועל חיבה לספרים הנטועה עמוק בבית אבא // **משנה ברורה**

צילום: שניאור שיף

פעם הראשונה בה שוחחתי עם הרב גוראריי בביתו, הייתה לפני מספר שנים. והמקום אכן גורם וגורם: שום "לשכת רב" שביקרת בעבר לא מכינה אותך לכניסה הפתאומית – לספריה **עצומת ממדים**, המכילה ספרים עתיקים ונדירים ואף כתבי־יד חשובים ומתחרה בגודלה ואיכותה בספריות נחשבות ביותר.

לאחר שמסדירים את הנשימה ומצטנפים במושב בירכתי הספריה, כבר ברור לגמרי מה יהא אופי השיח: כאן – **הספרים** מדברים. זה המרכז. ברצונך לשאול או להשיב בעניין הלכתי? בפיך הערה רצינית על אחד מספרי הרב? מעוניין לשזוף ספר נדיר של אחד מגדולי הראשונים? בבקשה, בדברים הללו עוסקים כאן. כל, אבל **כל** שאר ענייני "העולם היהודי" מעסקנות ציבורית ומטה – פשוט בושים להכנס להיכל התורני הזה.

ביד רועדת הגשתי אז ספר ישן בתור תשורה צנועה לספריית הענק. הרב מעניק מבט חטוף בדף השער, סורק את מקום ושנת הדפוס, "זה הש"ס שנדפסו בו הגהות הרב...". אחר כך המידע יוכנס לקטלוג הממוחשב. אך קודם הוא נכנס לזכרונו הפנומנלי של הרב. בעת שיצטרך, יידע לשלוף בדיוק את הכרך הזה, בדיוק כמו כל אחד משאר עשרות־אלפי הספרים. בדקנו.

בשיחה הנוכחית, נמהלה אימת ימי הדין עם אימת הספריה. זאת, לרגל הרחבה ניכרת במדף – אותו העניק הרב גוראריי עצמו לארון הספרים התורני: הסדרה המרשימה "חקרי מנהגים" על ארבעת חלקי השולחן־ערוך; שני כרכים חדשים ניתווספו לשני הכרכים הוותיקים, וכעת הופיעו כולם בהוצאה ועריכה אחידה ומחודשת.

על למעלה מאחד־עשר ספרים חתום הרב גוראריי בעצמו. על ספרים רבים נוספים הוא מתנוסס כמייסד והעורך הראשי של מכון "אהלי שם ליובאוויטש". יודעי דבר מספרים על לא־מעט חיבורים נוספים שהרב כתב את כולם, חוץ מאשר את שמו.

השיחה נפתחה ב"השגה" שלי על השם הבלתי־סביר שניתן לשו"ת ההלכתי המפואר: "חקרי מנהגים". ההקדמה מפרטת כי זהו "כלי עזר וסיוע ביד המעיינים בחקר ובירור כמה מנהגי חב"ד... מצאתי לנחוץ להעלות על הכתב ולשרטט בעט סופר כמה סקירות ובירורים, מקורות וטעמים הקשורים למנהגי חב"ד בענינים שונים. במסגרת הספר נעשה נסיון לדון במקורותיהם ולהאיר מקצת מטעמיהם".

רבונו של עולם! עיונים הלכתיים עמוקים ומערכות שלמות, נחבאים תחת הגדרה של "סקירות ובירורים, כלי עזר וסיוע ביד המעיינים"; משל היה מדובר בשיעורי־זוטא לבעלי־בתים בסעודה שלישית. העבודה! מדובר באבן־פינה בפסיקה החב"דית, לא פחות. ה"חקרי מנהגים" דן בגופי תורה – ברכה על הדלקת חנוכיות ציבוריות, האפשרות לבצע מאסר בשבת, שורה שלמה של הלכתא גבירתא בענייני סידור קידושין, כולל מסה מאלפת על הראוי לאיטצלה זו, ועוד ועוד. פתחנו איפוא ב"קושיא עצומה" זו:

הרב גוראריי – "שאלות ותשובות" או "חקרי מנהגים"?

הרב גוראריי: אכן, הספר עוסק גם בדיונים להלכה למעשה, כולל בנושאים בהם יש הכרעה בין שיטות שונות, אולם, גם לכך הגענו מתוך המטרה הכוללת של הספר, שהובהרה היטב בהקדמה:

במשך השנים הופנו אליי שאלות רבות, כולל מאנ"ש חסידי חב"ד, אודות מקורות למנהגי חב"ד שונים. התברר לי, כי הדבר נחוץ לא רק משום "דע מה שתשיב" לאחרים, אלא גם בשביל "דע מה שתשיב" לעצמך, כלפי פנים. רבים מאנ"ש נוהגים בכל מנהגי חב"ד – אך חושבים כי טעמיהם ויסודותם הם תחום "שמיימי" השייך רק לרביים ויחידי סגולה, וכלל לא מודעים **למקורות המוצקים**, הן בנגלה ובהלכה והן בפנימיות התורה, לכל מנהג שנהגו והנהיגו רבותינו נשיאינו.

היה צורך רציני להראות, כי כל מנהגי חב"ד, מבוססים על יסודות איתנים. מדובר בדרך כלל בעניינים שהיו בהם גישות שונות בפוסקים, והרביים הכריעו ברוחב דעתם בין השיטות וקבעו את המנהג. הרי ברור שרבותינו ידעו את כל השקלא־וטריא בספרי גדולי ישראל. כבר על אדמו"ר הזקן מסופר שבעת שכתב את הסידור היו לפניו שישים נוסחאות, ומתוכם בירר וניפה את הנוסח המדוייק ביותר.

וכך הוא בכל עניין: הרביים ראו את הפסיקות השונות, את המסורות השונות בספרי מנהגים קדמונים, ומכל הדעות הם בחרו והכריעו מה יהיה מנהג חב"ד. ולכן, ראשית כל עלינו לדעת מקורות אלו עבור עצמנו – ולידיעה זו יש גם השלכה מעשית: חוסר ידיעה עלול להביא לטעות שמנהג מסויים הוא "הנהגה פרטית של רבי" – בעוד שמדובר בעניין המעוגן בספרי הפוסקים, ומכאן, שהנהגה זו שהרבי אימץ שייכת לרבים (לדוגמה: הסתכלות על החזן בשעה שאומר את נוסח ברכת כהנים בחזרת הש"ץ).

שנית, הידיעה של **כלל** המקורות, מעניקה תשובה בהירה יותר למקשנים. לפעמים יודעים את המקור והטעם באופן כללי, אבל לא מכירים את החומר בצורה יסודית. וכך, כאשר מישהו יבוא וישאל "מדוע אתם יורקים ב'עלינו' והרי השל"ה כתב למחות ביד הנוהגים כך"? – אזי, מי שלא למד את הנושא עשוי להתבלבל. אך מי שמעיין במקורות שרוכזו בספר, יוכל לענות: נכון, אבל פוסקים אחרים כמו הט"ז הצדיקו וביססו את המנהג, והדבר נהוג גם בחצרות חסידיות אחרות.

כשם שלא צריך להתפעל מ"סתם מקשן עם הארץ", צריך גם המשיב להיות בעמדה נכונה. הכרת השיטות שונות, מאפשרת לנו לקבל את השאלות בצורה אחרת, ולהבין כי אלו שמנהג אבותיהם בידם יש להם על מה שיסמוכו. ממילא, כאשר השואל רואה שמביניים ויודעים את הסיבה למנהג שלו, הוא יהיה פתוח יותר לשמוע שיש מנהגים אחרים ולהבין את מנהג חב"ד.

אצל חסיד חב"ד צריך להיות 'ונפלינו' בכשרות

הטיול בין אלף עמודי הסדרה, משכנע יותר ויותר עד כמה רחוקים הם מלעסוק ב"מנהגים" במובן השגור והעממי של המילה. על הנושאים אכן ישנו חותם חב"די מובהק, אך הדיון עצמו מוביל תמיד לפסיקות ברורות ב"שולחן־ערוך".

כך בסימנים שבראש הספר: מהו דין ברכת הציצית למי שישן בלילה עם טלית־קטן? הנידון אכן שאוב מגירסא דינקותא של כל נער חב"די, אך התשובה – הלכתית לגמרי. ועוד מנהג חסידי, של טבילת שחרית – מהו דין רחיצה לאחר טבילה במקוה? נושא שיסודו ושרשו בגמרא.

"הידור" נוסף המקובל אצל אנ"ש – לבישת כובע וחליפה לברכת המזון – מתברר כ"עיטוף", מעשרה דברים שנשנו בתלמוד בדין כוס של ברכה. אורחות חסידים הנחשבות "לפנים משורת הדין" – מתגלות כהלכות מפורשות. כאן איפוא מוחלפת השיטה: אם בספרי שו"ת אחרים "מיישבים מנהג העולם" המקל – ב"חקרי מנהגים" חותרים להצביע על המנהג החסידי כראוי ונכון מעיקר הדין.

ומהלכות יום־ביומו, לנושאים שהזמן גרמא: איגוד הלולב לדוגמא, הריהו שנוי במחלוקת ראשונים מן הקצה אל הקצה – האם ההידור הוא דווקא לתת **למישהו אחר** לאגוד את הלולב (ולהמנע משאלה של ברכת "שהחיינו"), או שטוב יותר ומצוה לאגוד **בעצמו**, כחלק משלימות מצוות לולב?

כך גם ה"סכך העבה" המתנוסס מעל הראשים בסוכות החב"דיות, נידון מכמה וכמה פנים: האם "כוכבים נראים מתוכה" צריך להתקיים **בכל** שטח הסוכה, או סגי במקום

אחד בלבד? כמו כן, האם מצב שאין נראין הכוכבים – מהוה פסול בעצם הסכך, כמו מסכך בדבר שאינו כשר? ומה דין סכך עבה המונע לחלוטין חדירת מי גשמים?

עליית כהנים לדוכן לברכת כהנים בשמחת־תורה – מחשש שכרות – אף הוא נושא הלכתי שנידון רבות (מן הסתם דנו בו למחרת היום, כאשר נתפקחו מן היין...). הדעות בספרי הקדמונים נעות בין הימנעות כליל מברכת כהנים ביום זה, מחד, נשיאת כפיים הן בשחרית והן במוסף, מאידך, והמנהג הממוצע שנהוג בחב"ד – לעלות לדוכן רק בשחרית.

נושא נוסף שעניינו שתיית יין נידון בחלק יורה דעה – המנעות משתיית יין שראהו גוי. המחבר מעניק רקע כללי לאיסור של "סתם יינם" וחומרתו, ובהמשך – את הזהירות המובאת בספרי הפוסקים והמקובלים, להמנע משתיית יין שנכרי הביט עליו. הנהגה זו אכן לא קלה לביצוע, אבל רבותינו הקפידו עליה במאוד. בכלל, בענייני כשרות, יש לרב המחבר בכתובים עניינים רבים נוספים, ודבריו בנושא זה נחרצים וחסרי פשרות. פנינו לברר נושא זה:

מה החרדה הגדולה בענייני כשרות בחסידות חב"ד, מעל ומעבר ממה שנהוג אפילו בקהילות של מהדרין?

הרב גוראר': כל בחור צעיר שלמד תניא, יודע עד כמה מפליג רבינו הזקן בחומר העניין של מאכלות אסורות, ההופכות ל"דם ובשר מבשרו" של האדם האוכלם. הדם הוא הנפש, והאכילה עושה את האדם. אכילת מאכל לא כשר, או לא מהודר, אינה סתם פעולה שלילית שהאדם עושה, אלא היא "בונה" אותו, ולפיכך משפיעה באופן מכריע על עיצוב שכלו וחשיבתו, על תכונות לבו ומדותיו, ועל הרגישות שלו לכל עניין רוחני.

כאשר אדם שומר את פיו ולשונו ומשתדל בכשרות המאכלים בהידור, ממילא "ס'לערנט זיך אַנדערש, ס'דאַוועט זיך אַנדערש" [= הוא לומד ומתפלל אחרת לגמרי]. ובאם חלילה לא, אזי כדברי הגמרא, "אל תקרי ונטמאתם בם, אלא ונטמתם בם (מלשון טמטום)". כאשר רוצים להבין חסידות ואלוקות, דרוש שהשכל יהיה בתכלית הזיכוך ולא יהיה בו אפילו שמץ של אטימות. כשיודעים שיש בקרבנו נפש שהיא חלק אלוקה ממעל ממש, לא שייך לפטם אותה בדבר שאין עליו מאה אחוז וודאות שהוא כשר למהדרין מן המהדרין.

בעניין זה **הלוואי והלוואי** שהיו כל חסידי חב"ד, כהגדרתך, "מקפידים מעל ומעבר". לדאבוננו, ניבעו בעניין זה פרצות גדולות ביותר. מחוסר מודעות וחינוך, ומאווירה ציבורית קלוקלת, יש המרשים לעצמם להכנס

הרב גוראר' עם סדרת "חקרי מנהגים"

לכל קיוסק או מסעדה שמתנוססת עליהם תעודת מהדרין כלשהי. הדבר הזה פשוט לא יתכן, ומקומו לא יכירנו בקרב כל מי שבשם חסיד חב"ד יכונה!

בשנים האחרונות, אפילו בפסח נוצרה "אופנה" של אכילה בחוץ, במלונות וכדומה. אני זוכר את בית אבא ע"ה, שלא הכניס הביתה בפסח שום מוצר תעשייתי; את הכל הכינו בבית ולא אכלו שום דבר בחוץ. לפני כמה שנים, בשביל קהל יעד שאכן זקוק לכך, נוצרו מסגרות בבתי הארחה עם מטבחים מיוחדים לפסח, כלים נפרדים לגמרי, כשצוות מצומצם וברי־פיקוח מושגח בידי אברכים יראי שמים המבינים בכשרות. אך עד מהרה צצו חיקויים מסחריים לשם ממון, עד שלפתע "פסח חסידי" הפך לאכילת מטעמי "שף" מקצועי במלון, שהפך בן־לילה מכשרות רגילה לכשר לפסח "עם כל ההידורים הנהוגים בחב"ד"...

כשבפסח האחרון פורסם על הכשרת מטבחים במלונות גויים מעבר לים, הרגשתי שבאו מים עד נפש, והוצאתי מכתב חריף ביותר בנושא זה. כמובן קמה מהומה גדולה, אך רבנים נוספים הצטרפו ליוזמה מתוך הבנה שאי אפשר לתת לסחף להמשך. במקומות שלא הייתה למשגיח שליטה מלאה ומוחלטת, כלומר שרק בידו היו מפתחות המטבח וכל המקררים והמחסנים – קרו מכשולות עצומות, של אכילת נכרים במטבח ה"מהודר", רחמנא ליצלן.

וכך גם בנוגע לשנת השמיטה בעיצומה אנו נמצאים כעת:

איננו עוסקים במדידת גדלותם של רבנים הקשורים בגופי כשרות שונים. אותנו מעניין דבר אחד – מהם הנהלים עליהם מקפידים, ומהי רמת ההשגחה. **לאור זאת העובדות לא מתירות מקום לספק, כי המעוניין לשמור שמיטה כהלכתה, ואינני מתבייש לומר זאת בפירוש, צריך לקנות רק בחנויות שתחת השגחת הרב לנדא או של בד"צ העדה החרדית.**

אין להסתנוור מפרסומים ומקטעי דברים הכתובים בסגנון כאילו־הלכתי בעלונים המחולקים בבתי־הכנסת. במאמר "תורני" בן חצי־עמוד מנסים להלעיט את הציבור בדברים שאינם אלא היתרים קלושים ומפוקפקים, ובוודאי שאינם לכתחילה או למהדרין; זאת כמובן סמוך ונראה לפרסומת על רשת המשווקת את התוצרת המתאימה. צר לי, אך עלון או עיתון אינו המקום להסביר עניינים הלכתיים מורכבים, וכל הרוצה ללמוד יבוא וילמד.

אך כל זה יכול להיות רק עם הבסיס והיסוד חזק – שאכן לנו, חסידי חב"ד, אמור להיות "ונפלינו" בענייני כשרות. כלגיון של מלך אנחנו מקפידים לא לחפש קולות והכשרי־אינסטנט, אלא לאכול רק מה שראוי לחסיד לאכול.

הדרכות מהרבי למכון על כל צעד ושעל

התורה המפוארת שוכנת באכסניא מהודרת – "מכון אהלי שם ליובאוויטש", שהוקם ע"י הרב גוראר' בשנת תשמ"ח, לזכר הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה.

את ההצעה להקמת המכון העלה הרב גוראר' במכתב לרבי. הוא קיבל תשובה מפורטת, בה קבע הרבי שהרעיון "נכון ומוכרח". ברם, לאור תקדימים בהם עסקנים העלו הצעות למכביר ללא תוצאות, דרש הרבי "כשאקבל דו"ח **מפורט** על דבר **מעשה בפועל** אוכל לדון האם לומר וכו'". הרבי פירט במילים יוצאות דופן, כי התמסרות לענייני חב"ד – דבר המחוייב הן על פי שולחן־ערוך ואפילו ב"שכל הבהמי דנפש הבהמית דבני ישראל" – משמעה: עיסוק לא רק במוסד החב"די ממנו מתקבלת המשכורת הגשמית...

הרב גוראר' הזדרז להביא בפני הרבי תוכנית פעולה מעשית ומפורטת, אותה סיכם בבקשה "הנני מקבל על עצמי בחרדת קודש שתינתן לי הזכות בין המצַעים שליחות גדולה זו". הוא קיבל מענה ברור לפתיחת המכון "בשעה טובה ומוצלחת". מאוחר יותר הביע הרבי תמיהה־הוראה: "האם מתביישים בשם ליובאוויטש"? וכך נקבע שם המכון "אהלי שם – ליובאוויטש".

הרב גוראר', שהוציא עד אז את ספריו "תולדות יצחק אייזיק", "ילקוט בר מצוה" ו"ציצית הלכה למעשה" – העביר מעתה את

כובד המשקל למכון החדש, והמשיך לקבל הוראות מהרבי על כל צעד ושעל: בספרי תולדות חסידים מורה הרבי להוסיף תמונות, לבדוק ב"מכתבי־עת" מהתקופה המתוארת בספר, ולפתוח ראשי־תיבות. בספרי הלכה הרבי מורה – לקבל הסכמות גם מרבני חב"ד.

הדרכה מיוחדת מקבל הרב גוראריי לאוסף ההלכתי "הספר בהלכה". הרבי מרחיב בתשובתו על אופיים הרצוי של ספרי ליקוט, וזה לשונו הקדוש:

"כל זה נתקבל ותשואות חן וישר כח. כמפורסם להראות למתאימים להערות וכו'.

ועוד ואולי עיקר: נהגו בספרי המאספים שמשא־ומתן בזה באמונה שכוללים כל מה שמצאו – אף שקרוב לודאי שכמה מחומרות המובאות שם 1) הם הידורי חוג מסויים וכו', 2) הושמטו בספרים שלאחריהם משום דלא סבירא להו כיוצא בזה. 3) לאו כל אחד ואחד יכול לפסוק דין בזה – אבל על פי זה בטלה הקושיא על אחת כמה וכמה".

למרות האופי השונה של הסדרה הנוכחית – שכן נועדה לבסס הכרעות מסויימות – הרב גוראריי מקפיד על רוח הדברים במענה האמור של הרבי: הצגה מלאה של כלל המקורות והדעות העוסקים בנידון, גם כאלו שלא הוכרע כמותם. זהו חלק מה"משא ומתן באמונה" מבחינה הלכתית.

החיבה לספרים הוטבעה אצל הרב גוראריי – יבדל לחיים ארוכים – בבית אביו, החסיד התמים ר' נתן גוראריי ע"ה. האב ניהל בית מסחר עצום של ספרי קודש בשכונת "איסט סייד" במנהטן. וגם זכה להדפיס ש"ס עם הערות הצמח־צדק שעותק ממנו העניק במתנה לרבי. כאשר נכנס לרבי ליחידות הודה לו הרבי על כך, והצביע על המקום בספריה בחדרו הק' בו ניצב הש"ס החדש. כשהוא מסתובב בין מאות אלפי הספרים וכתבי היד שעברו בבית המסחר, רכש הרב גוראריי את טביעת העין המיוחדת שלו בנושא זה.

מילדות הורגל גם לקירובים המיוחדים בתור שאר־בשר למשפחת בית רבי. בבחרותו, כאשר חלה אביו, שלחה אותו אמו להכנס לרבי עם צלומי הרטנגן של האבא. הוא נדהם לראות את הרבי עונד את משקפיו (מחזה שלא ראה עד אז), ומסתכל בצילומים מול המנורה. הרבי התרומם לפתע מכסאו, והחל לשאול כשהוא מצביע על גופו הק': האם אביך סובל מכאבים במקום הזה, או במקום הזה... נבוך כולו ענה שאינו יודע מאומה מלבד מה שאמו מסרה לומר. הרבי סיים את היחידות בברכה לרפואה שלימה לאבא.

בשלב מסויים, החל הרב גוראריי לשלב בין השניים: החיבה לספרים, והקירוב המיוחד מהרבי. מספר הרב גוראריי:

"כנהוג באותם ימים, בכל שנה היינו נכנסים ליחידות ביום ההולדת. בימי בחרותי, התחלתי להביא לרבי כל שנה באותה יחידות מתנה – כתב יד.

פעם פגשתי בבית המסחר את אחד הסוחרים הקבועים – יהודי מחוג חסידי הונגריה. הוא הראה לי תכריך כתב־יד, ושאל אותי "של מי המאמרים האלו"... לא ידעתי מה לענות לו, ואמרתי שבאפשרותי לקחת את ה"ביכל", לברר, ולהחזיר לו אותו.

זמן קצר לאחר מכן הכנסתי את כתב־היד לרבי. הרבי הרכיב משקפיים, התחיל לדפדף בכתב־היד במהירות, כשהוא מדבר בקול לעצמו: "זה כבר הודפס, זה לא הודפס, אלו מאמרים של אדמו"ר האמצעי"...

לאחר שסיים, שאל אותי מהיכן השגתי את זה. עניתי שקיבלתי את זה מיהודי שהבטחתי לו לבדוק באלו מאמרים מדובר. הרבי השיב שלא מדובר בכתב־יד קודש אלא בהעתקה, אך מכיוון שיש בו מאמרים שטרם הודפסו, שאכניס את כתב היד למשרד ה"מרכז לענייני חינוך" על מנת שיצלמו ויחזירו לי.

עבר שבוע, שבועיים, שלושה שבועות, וכתב היד לא חוזר. בינתיים, בכל יום שישי אני פוגש את היהודי הזה בבית המסחר. התחלתי להלחץ, ופניתי לאבי ע"ה שיעזור לי עם "עסק הביש" אליו נקלעתי. אבא שלי לא איבד זמן, קרא ליהודי הזה למשרד ושאל – כמה אתה רוצה בעד כתב היד שנתת לבן שלי? הוא ענה "עשר־עשרים דולר", ובזה נסתיים העניין. הוא קיבל את כספו, ותכריך המאמרים של אדמו"ר האמצעי נשאר בספרייה של הרבי.

פעם מצאתי בין דפי ספר שהיה אצל אבא שלי, "קדושת אהרן" לאדמו"ר מסדיגורא, מציאה מופלאה: שתי תשובות בהלכה בכתב־יד של הגאונים החסידיים ר' יוסף תומרקין ור' בצלאל מאזאריטש. נתתי את כתבי היד לרבי, והרבי שאל אותי מאיפה קיבלתי אותם. אמרתי מהיכן "שלפתי" את כתבי־היד, ואז הרבי אמר: "זיכער האָסטו געקראָגן רשות פון טאַטן" [= בוודאי קיבלת על כך רשות מאביך...].

פעם מצאתי בין דפי ספר שהיה אצל אבא שלי, "קדושת אהרן" לאדמו"ר מסדיגורא, מציאה מופלאה: שתי תשובות בהלכה בכתב־יד של הגאונים החסידיים ר' יוסף תומרקין ור' בצלאל מאזאריטש. נתתי את כתבי היד לרבי, והרבי שאל אותי מאיפה קיבלתי אותם. אמרתי מהיכן "שלפתי" את כתבי־היד, ואז הרבי אמר: "זיכער האָסטו געקראָגן רשות פון טאַטן" [= בוודאי קיבלת על כך רשות מאביך...].

המקורות ההלכתיים למנהג לכתוב לרבי מה"מ באמצעות אגרות קודש

ומסיפור זה העוסק ב"מציאה" בין דפיו של ספר קודש – מתאים ביותר לעבור לסימן בספר (סימן ק"ו) העוסק במנהגם של – לשון הספר – "רבים מאנ"ש חסידי חב"ד (וכן יהודים שונים שאינם חסידי חב"ד)... בתקופת ההעלם והסתר הפנים שלאחרי ג' תמוז תשנ"ד – לחזק את התקשרותם לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו על ידי שמוסיפים ומבקשים הוראות מכ"ק אדמו"ר וכן שואלים עצות בעניינים שונים הנוגעים בגוף ונפש, ומקבלים את ההוראות וההדרכות על ידי שפותחים אחד מספרי "אגרות קודש" של הרבי, היינו שקובעים את ההנהגה בחיים ואת המעשה אשר יעשון על פי מה שמוצאים בפתיחה אקראית באחד מספריו של הרבי בכלל, ובספרי "אגרות קודש" בפרט.

הסימן עצמו מרתק ביותר. כרגיל, שפע של מקורות והתייחסויות שונות, כאשר רוחב היריעה מבליט את גישתו הייחודית של הרבי, לסמוך על תשובות המתקבלות באופן זה, לא רק כ"סימן" גרידא אלא גם כהכרעה לפועל בין אפשרויות שונות, זאת גם אם התשובה המתקבלת היא "לא כפי טבעו ורגילותו". דומה שסימן זה מלמד על האופי החסידי של הספר והמחבר יותר מכל.

קהל לומדי ספריו של הרב גוראריי בוודאי יסכים לאיחול, כי תיכף ומיד ממש יזכה לחדש את מנהגו להעניק לרבי "כתב־יד כל יום הולדת" – ביחד עם שאר ספריו וחיבוריו – בהגלות נגלות מלכנו נשיאנו תיכף ומיד ממש, והוא יגאלנו.